

Міністерство освіти і науки України  
Східноєвропейський національний університет  
імені Лесі Українки  
Факультет філології та журналістики  
Кафедра історії та культури української мови

**ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ:  
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ НАПИСАННЯ  
КУРСОВИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ**

для студентів факультету філології та журналістики спеціальності  
„Українська мова та література”

Луцьк–2017

УДК 811.161.2'28'373(477.81/.82)(072)

Д 44

О -57

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету філології та журналістики  
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки  
(протокол № 16 від 17 травня 2017 року)*

Укладач

**Омельковець Р. С.** – доцент, кандидат філологічних наук.

Рецензенти:

**Громик Ю.В.** – канд. філол. наук, доцент кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

**Зінчук Р.С.** – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

О 57 Діалектна лексика західного полісся: Методичні рекомендації для написання курсових та дипломних робіт / Р.С. Омельковець – 2-ге вид., переробл. та доповн. – Луцьк, 2017. – 33 с.

Видання містить тематику курсових і дипломних робіт, завдання курсової і дипломної робіт та загальні вимоги до них, зразки програм-питальників, рекомендації щодо фіксації матеріалу, зразок оформлення титульної сторінки, зразок плану, зразки оформлення бібліографії.

Для студентів факультету філології та журналістики.

УДК 811.161.2'28'373(477.81/.82)(072)

Д 44

О - 57

© Омельковець Р.С., 2017

## ЗМІСТ

1. Діалектна лексика Західного Полісся
2. Основні напрямки вивчення діалектної лексики
3. Тематика курсових і дипломних робіт
4. Завдання курсової і дипломної робіт та загальні вимоги до них
6. Зразки програм-питальників
7. Рекомендації щодо фіксації матеріалу
8. Зразок оформлення титульної сторінки
9. Зразок плану
10. Зразки оформлення бібліографії

## ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики є різноаспектне вивчення лексики в її сучасному стані та історичному розвитку, що можливе тільки на підставі залучення інформації діалектологічних досліджень.

Хоча в останні десятиріччя в українській діалектології збирання й опис лексики діалектів відчутно поживався, проте про склад і поширення номінативних одиниць багатьох тематичних груп і багатьох діалектних зон інформація відсутня, що унеможливує створення синтетичних описативних праць, Словника українських говорів та Лексичного атласу української мови.

З-поміж діалектних зон українського континууму віддавна увагу дослідників привертає Полісся – один із заповідних ареалів українських та слов'янських мовних і культурних старожитностей, важлива лабораторія вивчення активних діалектотворчих процесів; попри очевидні успіхи у вивченні поліських говорів і ця ділянка діалектології має досі чимало лакун.

Системне вивчення лексики передбачає докладну увагу до всіх ТГЛ та до взаємозв'язків між ними.

Вивчення діалектної лексики є одним з актуальних завдань сучасної лінгвістики через те, лексичний склад говірок української мови зберігає багато цінної інформації і про мовлення носіїв говірки. і про навколишній світ. З кінця 60-х років ХХ ст. в українській діалектології поступово утвердився принцип системного дослідження лексики за тематичними групами, застосування якого забезпечило докладне вивчення складу, структурної організації та семантики лексики української мови.

Сьогодні багато тематичних груп лексики українських говорів або зовсім не вивчено, або інформація про них фрагментарна; так само фрагментарною є інформація про географію лексики: великі говіркові масиви залишаються неохопленими дослідженнями. До ареалів, які недостатньо вивчені належать і західнополіські говірки.

Зроблено ряд лексикологічних описів окремих тематичних груп лексики цього регіону, зокрема сільськогосподарської (Г.О.Козачук), побутової та сільськогосподарської (Ф.Й.Бабій), будівельної (О.М.Євтушок), назв хатніх меблів (Г.О.Козачук), мисливської (Г.Л.Аркушин), назв одягу (Л.Г.Пономар), топоніміки (В.П.Шульгач), географічної термінології (О.К.Данилюк), ботанічної (Р.С.Омельковець). У контексті ширших ареалів західнополіську лексику подано в лексикологічних студіях В.М.Куриленка (лексика тваринництва), М.В.Никончука (сільськогосподарська лексика), О.М.Никончука (лісова лексика), В.М.Мойсієнка (лексика народної медицини та лікувальної магії), В.Л.Конобродської (лексика традиційного поховального обряду).

Для репрезентації та аналізу лексики цього регіону використовувався лінгвогеографічний метод. Першою такою роботою є дослідження польського діалектолога Ю.Тарнацького [Tarnacki]. О.М.Євтушок створив “Атлас будівельної лексики Західного Полісся”, Л.Г.Пономар – атлас “Назви одягу Західного Полісся”, Ф.Й.Бабій – окремі лінгвістичні карти. Західне Полісся картографовано і в таких працях, як АУМ, “Лексичны атлас беларускіх народных гаворак”, “Дыялекталагічны атлас беларускай мовы”, зокрема Берестейщина; багато що по-новаторському подав Ф.Чижевський в “Atlasie gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy”.

Лексику західнополіського говору відображено і в лексикографічних дослідженнях Г.Л.Аркушина: “Силеньська гуторка”, “Словник семантичних діалектизмів Західного Полісся”, “Словник західнополіських говірок”. Лексику перехідних говірок подає у матеріалах до словника західноволинських говірок М.М.Корзонюк, народну географічну термінологію цього регіону фіксує В.П.Шульгач, народні географічні назви – О.К.Данилюк, над словником говірок Рівненщини працює Я.О.Пура, західнополіську лексику частково фіксує “Дыялектны слоўнік Брэстчыны”.

## ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ

У численних дослідженнях, присвячених лексиці діалектів, народжувалась, формувалась та міцніє регіональна лексикологія. Одним із головних її завдань залишається виявлення лексики місцевих діалектів та вивчення їх у різних аспектах.

Серед прийомів локалізацій лексики народних говорів у сучасній лінгвістиці використовуються описовий та картографічний, оскільки лексика діалектної мови становить значний за обсягом репертуар одиниць, які характеризуються складною сіткою протиставлень. Перший знаходить своє втілення у словниках і монографічних дослідженнях, які дають можливість подати значну додаткову інформацію про особливості семантики, системних зв'язків, формальної структури й функціонування лексем. Однак при цьому не враховується весь набір ареально протиставних явищ, зв'язки міжговіркових відповідників, які зримо й повно постають лише на лінгвістичній карті. Тому лише карта є найдосконалішим засобом передачі територіального функціонування лексики й семантики. Такий спосіб презентації даних є надійною базою для різноманітних лінгвістичних досліджень, які зорієнтовані на точну локалізацію мовних одиниць. Отже, лише поєднанням прийомів лінгвогеографічного, лексикографічного та монографічного описів можна забезпечити, за словами П.Ю.Гриценка, повноту репрезентації й докладність інтерпретації лексики говорів та її семантичної структури, хоча процес взаємодоповнення інформації є дуже трудомістким, оскільки “вимагає оперування значно більшим за обсягом і складнішим за структурою матеріалом, актуалізує репрезентацію й вивчення об'єкта у його багатопланових системних зв'язках”.

## ТЕМАТИКА КУРСОВИХ І ДИПЛОМНИХ РОБІТ

### 1. *Ботанічна лексика*

- Назви декоративних рослин.
- Номінації кімнатних рослин.
- Назви лісових дерев та кущів.
- Назви культурних плодових дерев, кущів та їх плодів.
- Назви городніх культурних рослин.
- Назви бур'янів сільськогосподарських культур.
- Найменування дій та предметів, що використовуються для приготування ліків з рослин.
- Найменування дій та предметів, що використовуються при заготівлі лікарських рослин.
- Народні назви частин рослини (корінь, стебло, листок, брунька тощо).
- Найменування грибів.

### 2. *Лексика традиційних сімейних обрядів.*

### 3. *Родильна лексика.*

### 4. *Весільна лексика.*

### 5. *Лексика на позначення предметів побуту (побутова лексика).*

### 6. *Назви продуктів харчування, страв і напоїв.*

### 7. *Назви їжі й кухонного начиння.*

### 8. *Номінації одягу та взуття.*

### 9. *Будівельна лексика.*

### 10. *Лексика традиційного ткацтва.*

## **ЗАВДАННЯ КУРСОВОЇ І ДИПЛОМНОЇ РОБІТ ТА ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НИХ**

Студентська наукова робота з діалектології передбачає дослідження живого мовного матеріалу українських говорів. У сучасній діалектології значного поширення набув системний підхід до вивчення діалектного мовлення, що насамперед вимагає вивчення діалектної мови як цілісної системи (на підміну від диференційного принципу, що передбачає вивчення окремих діалектних рис), а також дослідження лексики у складі тематичних груп та всебічний системний її опис.

Кожен із видів роботи – курсова та дипломна – становить важливий етап у підготовці фахівця з вищою освітою і є самостійною студентською письмовою роботою реферативно-дослідницького характеру, яка виконується під керівництвом викладача вищого навчального закладу і передбачає глибше вивчення конкретної наукової проблеми. Курсова робота, залежно від поставлених завдань, може мати реферативний характер. У дипломній роботі наявність елементів самостійного дослідження є обов'язковою умовою.

**Метою написання курсової та дипломної робіт** є поглиблення знань студентів з актуальних проблем певної науки; подальший розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел та здатності аналізувати попередній досвід дослідження проблеми; формування дослідницьких умінь студентів та оволодіння сучасними методами наукових досліджень; стимулювання студентів до самостійного наукового пошуку та вміння узагальнювати класні спостереження; формування умінь практичної реалізації результатів дослідження проблеми в самостійно виконаних розробках. Крім того, виконання дипломної роботи має стати підсумком усього навчання у вузі, продемонструвати відповідний рівень фахової підготовки студента, його здатність до самостійної наукової роботи.

Отже, дипломна робота дещо відрізняється від курсової метою за завданнями, методами й підходом до вирішення проблеми, і глибиною наукового аналізу об'єкта дослідження, а також обсягом, який для курсової



роботи становить приблизно 25–30 сторінок, а для дипломної 55–65 сторінок (без додатків). При цьому головною вимогою до таких праць є повнота висвітлення поставленої проблеми, наукова глибина дослідження відповідно до сформульованих завдань, достатність і переконливість аргументації, виваженість та обґрунтованість висновків.

Одним із завдань студентської наукової роботи (крім визначених вище) є формування у студентів сумлінного й відповідального ставлення до такої роботи, вироблення культури наукових досліджень, навиків дотримання норм наукової етики. Значною мірою це виявляється в оформленні письмових видів наукової роботи. Тому і курсова, і дипломна робота має бути акуратно й грамотно оформлена у машинописному вигляді чи комп'ютерному наборі, роздрукована на папері формату А-4 через 1,5 інтервала 14-им кеглем з полями таких розмірів: верхнє, нижнє та ліве – 25 мм, праве – 15 мм; робота повинна бути чітко структурованою та (брошурованою, з пронумерованими й озаглавленими розділами й підрозділами, номери й заголовки яких повинні відповідати пунктам плану; у ній повинні бути пронумеровані сторінки, правильно оформлені покликання, цитати і список використаної літератури.

### **Структура й оформлення курсових та дипломних робіт**

Оформлення курсових та дипломних робіт повинне максимально наближатися до стандартів щодо оформлення рукописних наукових праць. Письмова студентська наукова робота повинна починатися з грамотно оформленої титульної сторінки, на якій необхідно вказати гриф (міністерство, навчальний заклад, кафедра), подати інформацію про кваліфікаційний рівень наукової роботи (курсова; дипломна на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціаліста, магістра), її тему, місце та час виконання, відомості про автора праці (прізвище та ім'я, факультет і спеціальність, курс та номер групи), відомості про керівника (прізвище й ініціали, учений ступінь і посада на кафедрі) [див.: «Зразок оформлення титульної сторінки»]. На титульному аркуші номер сторінки не

ставиться, але враховується в загальній нумерації сторінок роботи.

На початку курсової або дипломної роботи потрібно подати *план*, складений відповідно до структури праці, який відбиває її зміст [див.: «Зразок плану»].

Навпроти кожного пункту плану, пронумерованого відповідно до нумерації структурних частин роботи, необхідно зазначити сторінку, з якої починається вказана частина роботи.

Письмова студентська наукова робота складається з таких частин: *вступ*, *основна частина*, що складається з кількох *розділів* (*розділи* можуть складатися з *підрозділів* та *пунктів*), *висновки*, *список літератури*; можуть бути *додатки*. Усі структурні частини курсової (дипломної) роботи повинні бути озаглавлені і починатися з нової сторінки. Розділи й підрозділи основної частини мають бути пронумеровані та озаглавлені відповідно до плану.

Кожен розділ повинен починатися з нової сторінки вказівкою його номера, розміщеного симетрично до тексту, та виділений великими буквами заголовком, розміщеним у наступному рядку також симетрично до тексту.

У такому випадку крапка після назви не ставиться. Текст розділу повинен бути відділений від заголовка більшим міжрядковим інтервалом.

Кожен наступний підрозділ повинен починатися не з нової сторінки, а на цій же сторінці, що й попередній, відділений від нього більшим міжрядковим інтервалом. Назви підрозділів, надруковані малими літерами (крім великої першої), виділені жирним шрифтом чи іншим способом та пронумеровані в межах розділу двома цифрами, перша з яких відповідає номеру розділу, а друга – номеру підрозділу (в межах розділу), подаються з абзацного відступу.

Після заголовка крапка не ставиться. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Текст підрозділу починається з нового рядка, відділений від заголовка більшим міжрядковим інтервалом.

Кожен наступний пункт (за умов їх наявності) починається на цій же сторінці, що й попередній, відділений від нього більшим міжрядковим

інтервалом. Назви пунктів, надруковані малими літерами (крім великої першої), виділені жирним шрифтом чи іншим способом та пронумеровані трьома цифрами (перша – номер розділу, друга – номер підрозділу, третя – номер пункту), потрібно подавати з абзацу на початку пункту в підбір до тексту.

Після заголовка ставиться крапка і в цьому ж рядку починається текст пункту.

Так само, як і заголовки розділів основної частини, потрібно оформляти заголовки інших частин: ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ.

Додатки потрібно оформляти як продовження курсової чи дипломної роботи на наступних її сторінках. Якщо додатків більше одного, вони повинні бути пронумеровані великими літерами українського алфавіту. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок, надрукований на його початку малими літерами (за винятком першої великої) симетрично до тексту. Над заголовком має бути вказівка його номера.

Текст додатка, відділений від заголовка більшим міжрядковим інтервалом, друкується з абзацного відступу.

Ілюстративний чи аналізований мовний матеріал потрібно подавати у запису, що виділяється на тлі основного тексту. Найбільш прийнятний спосіб виділення – курсив; за відсутності можливостей – напівжирний шрифт, підкреслення тощо.

При написанні курсової або дипломної роботи її автор, звичайно, використовує попередні наукові надбання у цій галузі науки. Біля цитат, запозичених думок та матеріалів, які студенти використовують у своїй науковій роботі, обов'язково повинна бути вказівка на джерело чи покликання на наукову працю та її автора.

Дослівні цитати потрібно оформляти як різні види прямої мови з вказівкою прізвища автора. Передані своїми словами думки учених

подаються в тексті у вигляді непрямой мови з вказівкою авторства, оформленою як вставна конструкція. Допускається передача запозичених думок чи матеріалів, органічно вплетених у розвиток думки чи міркування, і без вказівки автора безпосередньо в тексті. Але в такому випадку (так само і в кожному із зазначених вище) біля цитати чи переданого її змісту повинне бути грамотно оформлене покликання на джерело та його автора.

Покликання потрібно оформляти так: у квадратних дужках указати номер праці у списку літератури, після двокрапки подати номер сторінки, напр.: [3, 56]; якщо покликання зроблено на декілька сторінок підряд, то між номерами першої й останньої сторінки покликання ставиться тире: [3, 56–58], якщо на декілька різних сторінок праці – між номерами сторінок ставляться коми. Якщо покликання здійснено на два і більше джерел – після кожного з них, крім останнього, ставиться крапка з комою, напр.: [3, 56; 9, 72–84; 18, 35]; якщо покликання зроблено на один том кількатомного видання – після номера праці і двокрапки римською цифрою потрібно вказати номер тому [8, У1, 5–16].

У списку використаної літератури назви усіх видань мають бути подані в алфавітному порядку і оформлені з урахуванням усіх сучасних вимог до бібліографічного опису (див. «Зразки оформлення бібліографії»).

### **Вимоги до написання дипломної роботи**

1. Тема дипломної роботи затверджується на засіданні кафедри і схвалюється вченою радою факультету інституту/університету.

2. У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність; визначаються об'єкт, предмет, мета і конкретні завдання, гіпотеза дослідження, методи дослідження; його наукова новизна та теоретична і практична значущість одержаних результатів; описується структура дипломної роботи.

3. Автор дипломної роботи повинен продемонструвати вміння методологічно і грамотно проводити дослідження, інтерпретувати, систематизувати і класифікувати одержані результати.

4. У роботі необхідно розкрити зміст дослідницької проблеми з урахуванням нових наукових підходів.

5. Дипломна робота має містити чітко сформульовані висновки, у яких подаються основні результати дослідницької діяльності студента, рекомендації щодо їх практичного використання.

6. Обсяг дипломної роботи – 50-60 сторінок друкованого тексту.

7. Дипломна робота має бути чітко структурованою із виділенням окремих її частин, абзаців, нумерацією сторінок, правильним оформленням покликань, виносок, цитат, висновків і списку використаної літератури (не менше 50 джерел), обов'язковим є використання літератури іноземними мовами.

8. Дипломну роботу оцінює рецензент. Керівник пише відгук, у якому висловлює думку щодо рекомендації дипломної роботи до захисту. Остаточну оцінку виставляють члени державної екзаменаційної на підставі рецензії та публічного захисту дипломної роботи.

Дипломну (курсову) оформлюють на папері формату А4. Текст друкують через півтора міжрядкових інтервала, кегль шрифту – 14.

Нумерація сторінок роботи починається з четвертої сторінки: титульну сторінку, зміст, першу сторінку вступу враховують, але не нумерують. Номери проставляють посередині верхнього берега аркуша арабськими цифрами на відстані не менше 10 мм.

#### **Типові помилки у написанні та оформленні роботи**

1. Нечітке формулювання теми дослідження.
2. Зміст роботи не відповідає плану або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.
3. Мета і завдання сформульовані невиразно і не відображають сутності дослідження.
4. Дослідник не опрацював всю основну і новітню літературу з цієї теми.

5. Невідповідне співвідношення між структурними компонентами роботи (вступом, основною частиною, висновками).

6. Огляд дослідження питання у наукових працях є їх анотацією, а не критичним аналізом, що не дає можливості виробити власну концепцію розуміння проблеми.

7. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не збігаються з поставленими завданнями.

8. У роботі недостатньо покликань на першоджерела, значна кількість перецитувань.

## **ЗРАЗКИ ПРОГРАМ-ПИТАЛЬНИКІВ**

### **Програма 1**

#### **Лексика на позначення предметів побуту ... району ... області**

1. Який ви знаєте жіночий одяг?
2. Як у вас називають жіночий головний убір?
3. Який ви знаєте чоловічий одяг?
4. Яке ви знаєте взуття?
5. Як у вас називають предмет, яким прасують одяг?
6. Які прикраси ви знаєте?
7. Як у вас називають предмет, у який кладуть прикраси або інші дрібні цінні речі?
8. Як у вас називають велику посудину для прання?
9. Як у вас називають білизну, яку стелять на ліжку?
10. Чим у вас застеляють ліжку?
11. Чим у вас застеляють стіл?
12. Який ви знаєте посуд?
13. Як у вас називають посудину для зберігання рідини?
14. Як у вас називають предмет, яким носять воду?
15. Як у вас називають предмети, якими працюють біля печі?
16. Як у вас називають предмет, яким розтирали зерно на муку?
17. Як у вас називають предмет, яким копають землю?

18. Чим у вас опалюють приміщення?

## **Програма 2**

### **Родильна лексика ... району ... області**

#### *I Передпологовий етап, власне родильні обрядодійства*

1. Як називають вагітну жінку?
2. Як повинна поводити себе вагітна жінка?
3. Чи були якісь заборони для вагітної жінки?
4. Чи приховували жінки на перших порах про свою вагітність?
5. Чи одягала жінка перед пологами якусь особливу одягу?
6. Чи можна було наперед знати, що у жінки буде хлопчик чи дівчинка?
7. Що можна було їсти вагітній жінці, а що ні?
8. Як називається процес народження дитини?
9. Де жінки зазвичай народжували?
10. Чи допомагав жінці хтось народжувати?
11. Як називали жінку, яка вже народила?
12. Як називають обряд з перев'язуванням і відсіканням пупа?
13. Хто це робив?
14. Хто запрошував бабу-повитуху?
15. Чи приносила вона щось з собою?
16. Які дії вона виконувала?
17. Як називається обряд купання новонародженого?
18. Хто перший раз купає дитя?
19. Що при цьому приказують?
20. У якій посудині купали дитя?
21. Чи добавляли щось у воду, у якій купали дитя?
22. Де дівали воду, у якій купали дитя?
23. У що потім одягали дитя?
24. Чи були якісь засоби для оборони дитини від злих сил?
25. Чи дарувала щось жінка бабі-повитусі?

#### *II Післяпологовий етап*

26. Хто відвідував жінку після пологів?
27. Чи дарували щось на родини?
28. Чи святкували родини?
29. Хто вибирав ім'я дитині?
30. Як вибирали ім'я?
31. Коли хрестили дитину?
32. Де хрестили дитину?
33. Чи могли хрестити в піст?
34. Чи могла мати годувати нехрещену дитину?
35. Чи була мати при хрещенні її дитини?
36. Як називають тих людей, які хрестять дитину?
37. Кого саме брали в куми?
38. Скільки їх було?
39. Що приносила кума на хрещення?
40. Як називалася гостина у будинку батьків?
41. Чи святкували хрестини?
42. Які страви готували на хрестини?
43. Хто їх готував?
44. Чи розпивали на хрестинах спиртні напої?
45. Чи співали на хрестинах?
46. Що дарували на хрестини?
47. Хто приходив на хрестини?
48. Що ще приносили гості на хрестини?
49. Чи дарували батьки щось кумам?

### *III Соціалізуючи обрядові дієства*

50. Коли перший раз стригли дитину?
51. Хто стриг дитину?
52. Що робили з відрізаним волоссям?
53. Чи були окремо дівочі пострижини?
54. Чи була традиція садити дерево біля хати на честь народження



дитини?

### Програма 3

#### Весільна лексика ... району ... області

1. Як називаються обряди, коли хлопець через довірених осіб одержує сватання дівчини?
2. Як називається обряд, коли приходять представники роду нареченого до батьків дівчини з метою дізнатися про її згоду на шлюб?
3. Як називається обряд виторговувати наречену представниками роду жениха?
4. Що робить дівчина під час сватання?
5. Як називається сватання під час якого парубок отримав відмову?
6. Що отримує парубок, коли йому дівчина відмовляє при сватанні?
7. Як називається обряд домовленості батьків наречених про майбутнє весілля?
8. Як називається обряд випікання весільного хліба?
9. Як називається обряд запрошення гостей на весілля?
10. Як називається дівич-вечір?
11. Обряд прощання молодого з парубкуванням?

#### *Власне весільний обряд*

12. Як назив. Ритуал ушанування померлих батьків наречених?
13. Як називається обряд прикрашання весільного деревця подругами нареченої?
14. Як називається початок весілля?
15. Як називається церковний шлюбний обряд?
16. Як називається громадянський шлюбний обряд?
17. Як назив. обряд одягання молодої?
18. Як назив. обід у молодого чи молодої після вінчання?
19. Як називається весільний поїзд молодого?
20. Як називається обряд обсіпання весільного поїзда матір'ю молодого?
21. Як називається обряд, коли перегороджують дорогу поїзду молодого з

метою отримання частування?

22. Як називається обряд благословення молодих?

23. Як називається обряд знімання з молодої дівочих прикрас?

24. Як називається обряд надівання на молоду жіночого головного убору?

*Після весільний етап*

25. Як називається обряд ранкового частування в домі молодої після веїлля?

26. Як називається звичай, за яким родичі молодої йшли або їхали на частування до батьків молодого?

27. Як називається обряд обдарування молодих?

28. Як називається обряд, коли молода ходить з фартухом збирає дари?

29. Як називається останній день весільного гуляння?

30. Як називається завершення весілля?

31. Як називаються дії, коли одружується остання дитина в сім'ї?

*Назви учасників весілля*

32. Як називають учасників весільного поїзда молодого?

33. Як називають людину, яка сватає наречену женихові?

34. Як називають сваху молодого ?

35. Як називають жінок, які виготовляють весільне деревце?

36. Як називають жінок, які готують весільні страви?

37. Як зовуться люди, яких не запросили на весілля?

38. Як називається боярин молодого під час вінчання молодих у церкві?

39. Хто є керівником весілля від молодої?

40. Як називаються весільні музиканти?

#### **Програма 4**

##### **Назви кімнатних рослин ... району ... області**

1. Як у вашому селі називають зображену рослину? Які ще її назви вам відомі? Від чого походять ці назви?
2. Які ознаки відрізняють цю рослину від інших?
3. Чи знаєте ви легенди та заговори, пов'язані з цією рослиною?

4. Які ще кімнатні рослини ви знаєте?

Ці питання повторюються для 52 видів рослин.

1. Абутілон гібридний (*Abutilon hybridum*)
2. Агава американська (*Agava Americana*)
3. Адіантум (*Adiantum L.*)
4. Азалія (*Azalea*)
5. Аїхрізон (*Aichryson*)

## **Програма 5**

### **Основні терміни правництва**

1. Як у вашій місцевості називають рослини, що використовуються при лікуванні хвороб? Від чого походить ця назва?
2. Як називають людей, які займаються збиранням таких рослин?
3. Чи будь-яка людина може це робити?
4. Як називають людей, які лікують інших за допомогою лікарських рослин? Чи знаєте, як називали їх давніше?
5. Чи будь-яка людина може цього навчитись?
6. Як називають людей, що звернулися до них за допомогою?
7. Як називаються люди, які продають на ринку лікарські рослини?
8. Яку назву мають ті ряди чи місця ринку, де торгують лікарськими рослинами?
9. Як називають у вашій місцевості лікування лікарськими травами?
10. Як називається у вашій місцевості процес заготівлі лікарських рослин?
11. Як називають у вашій місцевості місця збирання лікарських трав? Чи є інші назви цих місць? Чи можете пояснити, як виникла така назва?
12. Чи використовуються для збирання рослин інструменти? Які саме і для чого?
13. У що збирають лікарські рослини? Чому необхідно робити саме так?
14. Чи можна збирати лікарські трави у свята, якщо так, то у які саме?
15. Чого не можна робити під час збирання лікарських рослин?

16. Чого потрібно остерігатися при збиранні лікарських рослин?
17. Де не можна збирати трави для лікування?
18. Які трави не можна використовувати для лікування і чому?
19. Як краще збирати трави – самому чи гуртом?
20. Чи потрібно щось промовляти, збираючи їх?
21. Як називається підготовка рослин до зберігання?
22. Як називається місце зберігання лікарських рослин?
23. Чи можна визначити, що рослини зібрані й висушені правильно, як саме?
24. У чому потрібно зберігати зібрані рослини? Чому їх потрібно зберігати саме так?
25. Де найкраще зберігати лікарські рослини? В якому вигляді? Як довго можна зберігати зібрані рослини?
26. Які рослини краще допомагають – зібрані власноручно, кимось, куплені в аптеці?
27. Що потрібно робити з невикористаними, давно зібраними рослинами? Чи можна їх викидати?
28. Як називається набір лікарських рослин, рекомендований хворому народним лікарем?
29. Чим відміряють рослини для виготовлення ліків?
30. У якому вигляді вживаються лікарські рослини?
31. Що ще, крім рослин, потрібно для приготування ліків?
32. Як називаються способи приготування ліків із рослин?
33. Яку назву мають ліки, приготовані внаслідок варіння рослин?
34. Яку назву мають ліки, приготовані внаслідок настоювання рослин на горілці, спирті?
35. Як називається суміш подрібнених лікарських рослин?
36. Чи довго можна зберігати приготовані з рослин ліки?
37. У якому посуді потрібно готувати ліки, як називається такий посуд?
38. Чого не потрібно робити, коли готуєш ліки з рослин?

39. Чи можна поєднувати лікування травами з методами офіційної медицини?

40. Яких лікарських рослин у вашій місцевості зараз немає, хоча, за словами старших людей, вони росли тут давніше?

### **Загальні відомості про лікарські рослини**

59. Герань лугова (*Geranium pratense* L.)

А. Як у вашому селі називають цю рослину? Які ще її назви вам відомі? Від чого походять ці назви?

Б. Які ознаки відрізняють цю рослину від інших?

В. Де вона росте, коли її потрібно збирати, а коли не можна?

Г. Яку частину цієї рослини використовують для лікування, які інструменти потрібні для її заготівлі?

Д. Як сушити зібрані рослини, у чому їх потрібно зберігати, в якому вигляді та як довго?

Е. Які способи приготування ліків із цієї рослини вам відомі?

Є. Чи потрібно щось промовляти, коли готуєш ліки з цієї рослини?

Ж. В які лікарські суміші входить ця рослина, від яких хвороб вони допомагають?

З. Чи знаєте ви легенди та заговори, пов'язані з цією рослиною та лікуванням нею?

3. Які ще лікарські рослини ви знаєте?

Ці ж питання використовуються для фіксації інформації й щодо інших рослин (їх номер у списку відповідає номеру кольорового зображення)<sup>1</sup>:

### **Назви грибів, що використовуються народною медициною**

*Ріжки* (*Claviceps purpurea* Tul.)

А. Як у вашому селі називають ці утвори на колосках? Які ще їх назви вам відомі? Від чого походять ці назви?

Б. Які ознаки відрізняють ці утвори від інших?

В. На колосках яких злаків вони ростуть, коли їх потрібно збирати, а коли не можна?

Г. Які інструменти потрібні для їх заготівлі?

Г. Як готують зібрану сировину до зберігання, у чому їх потрібно зберігати, в якому вигляді та як довго?

Д. Які способи приготування ліків із цієї сировини вам відомі?

Е. Чи потрібно щось промовляти, готуючи з них ліки?

Є. В які лікарські суміші вони входять, від яких хвороб допомагають?

Ж. Чи знаєте ви легенди та заговори, пов'язані з цією рослиною та лікуванням нею?

3. Які ще лікарські рослини ви знаєте?

*Чага (Inonotus obliquus Pil)*

А. Як у вашому селі називають цей гриб? Які ще його назви вам відомі? Від чого походять ці назви?

Б. Які ознаки відрізняють цей гриб від інших?

В. Де він росте, на яких деревах, коли його потрібно збирати, а коли не можна?

Г. Яку частину цього гриба використовують для лікування, які інструменти потрібні для його заготівлі?

Г. Як готувати зібрані гриби до зберігання, у чому їх потрібно зберігати, в якому вигляді та як довго?

Д. Які способи приготування ліків із цього гриба вам відомі?

Е. Чи потрібно щось промовляти, коли готуєш ліки з цього гриба?

Є. В які лікарські збори входить цей гриб, від яких хвороб вони допомагають?

Ж. Чи знаєте ви легенди та заговори, пов'язані з цим грибом та лікуванням ним?

3. Які ще гриби використовуються в народній медицині?

*Трутовик несправжній*

А. Як у вашому селі називають цей гриб? Які ще його назви вам відомі? Від

чого походять ці назви?

*Б.* Які ознаки відрізняють цей гриб від інших?

*В.* Де він росте, на яких деревах, коли його потрібно збирати, а коли не можна?

*Г.* Яку частину цього гриба використовують для лікування, які інструменти потрібні для його заготівлі?

*Г.* Як готувати зібрані гриби до зберігання, у чому їх потрібно зберігати, в якому вигляді та як довго?

*Д.* Які способи приготування ліків із цього гриба вам відомі?

*Е.* Чи потрібно щось промовляти, коли готуєш ліки з цього гриба?

*Є.* В які лікарські збори входить цей гриб, від яких хвороб вони допомагають?

*Ж.* Чи знаєте ви легенди та заговори, пов'язані з цим грибом та лікуванням ним?

3. Які ще гриби використовуються в народній медицині?

### **РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФІКСАЦІЇ МАТЕРІАЛУ СКЛАДАННЯ МАРШРУТУ ДОСЛІДЖЕННЯ**

З метою успішного збирання матеріалу, охоплення більшої кількості населених пунктів на досліджуваній території, раціонального використання часу і зменшення матеріальних затрат необхідно ретельно продумати маршрут експедиції. Для цього потрібно:

- 1) вивчивши карту досліджуваної території, вибрати населені пункти, де буде проводитись опитування;
- 2) при обранні останніх можна скористатися порадами працівників заготівельних пунктів лікарської сировини та людей, які торгують лікарськими рослинами на ринку. Їх поради будуть цінними, оскільки вони часто спілкуються із травознаями та народними цілителями і знають їхні адреси;

- 3) варто скористатися також картою автомобільних і залізничних доріг та вивчити розклад руху рейсових транспортних засобів, що допоможе раціонально організувати час роботи;
- 4) проводячи опитування в певному населеному пункті, потрібно поцікавитися в інформаторів про наявність людей, що володіють потрібною вам інформацією в сусідніх населених пунктах;
- 5) при організації виїздів варто врахувати зайнятість людей на польових роботах і уникати співпадань піку останніх із виїздами.

### **ЯК ДОБИРАТИ ІНФОРМАТОРА**

1. Інформатором може бути людина старша 60-ти років.
2. Бажано, щоб інформатор був уродженцем села і його постійним мешканцем.
3. Інформатором може бути комунікативна людина, яка має добру пам'ять, оповідні здібності.
4. Краще зробити запис від кількох інформаторів одночасно.
5. Якщо інформатор не дає докладної відповіді на поставлене запитання або взагалі не знає чи не пам'ятає про те, що його запитують, обов'язково зробити запис відповідей на ці питання від інших людей. Однакові заперечні відповіді від кількох інформаторів дають підстави говорити про відсутність того, про що запитується.

### **ЯК РОБИТИ ЗАПИС**

1. Запитання, що подані у питальнику, інформаторові потрібно задавати так, аби вони були доступними для його розуміння.
2. При записуванні потрібно послуговуватися місцевою говіркою.
3. Домагатися від інформаторів якомога детальнішої відповіді.
4. При аудіозаписі після розмови з кожним інформатором надиктувати на касету його паспорт:
  - а) прізвище, ім'я, по батькові;
  - б) рік народження;



в) освіта (скільки класів і якої школи закінчив, або неписьменний );

г) якщо інформатор є вихідцем з іншої місцевості, обов'язково це вказати;

г) особа, яка вела опитування, повинна вказати, де зроблений запис ( село, район ) і його дату ( день, місяць і рік ).

5. У кінці кожної касети особа, яка робила запис, подає відомості про себе.

### ОПРАЦЮВАННЯ ЗАПISУ

1. При розшифруванні потрібно відобразити особливості мовлення інформатора.
2. Розповідь розшифрувати дослівно, незважаючи на те, що одна й та ж інформація може повторюватись.
3. Номери питань писати червоною кулькою, а відповідь – синьою.
4. Пауза у розмові позначається скісними рисками: / (мала), // (довга).
5. Писати чітким і виразним почерком, уникати закреслень.
6. Всі записи відповідей на питання “Програми”, а також ілюстрації у вигляді речень та словосполучень живої розмовної мови потрібно подавати спрощеною фонетичною транскрипцією, в якій, крім звичайних букв української азбуки, використовуються ще такі знаки:

іе – нелабіалізований дифтонг переднього ряду північноукраїнських говорів, що вживається в певних позиціях як рефлекс давніх е, ѣ [п'іеч], [к'іс'іел'], [л'іэто];

уо, уі, уи, уе – лабіалізовані дифтонги північноукраїнських говорів, що вживаються як рефлекс давнього о у новозакритих наголошених складах [куон'], [стуел], [стуил];

Занепадаючі компоненти дифтонгів потрібно позначати відповідними буквами меншого розміру – <sup>i</sup>е, і<sup>e</sup>, <sup>y</sup>о, у<sup>o</sup>, <sup>y</sup>і, у<sup>i</sup>, <sup>y</sup>и, у<sup>и</sup>, <sup>y</sup>е, у<sup>e</sup> та ін.

ү [ü) – лабіалізований і [күн'), [стїл];

е<sup>н</sup> – звук більш високого піднесення і вужчий, ніж е; середній між е та и, але ближчий до е [се<sup>н</sup>ло́];

и<sup>е</sup> – звук більш низького піднесення і ширший, ніж и, середній між и та е, але ближчий до и [ви<sup>е</sup>шнєвий];

и<sup>і</sup> – звук проміжний між и та і, але ближчий до и [ми<sup>і</sup>н'і];

і<sup>н</sup> – звук проміжний між і та и, але ближчий до і [мі<sup>н</sup>'і];

і<sup>е</sup> – звук переднього ряду високого обниженого піднесення [читайі<sup>е</sup>ш];

о<sup>у</sup> – звук проміжний між о та у, але ближчий до о [ко<sup>у</sup>жух];

у<sup>о</sup> – звук проміжний між у та о, але ближчий до у [ку<sup>о</sup>жух];

г /g/ – для задньоязикового проривного дзвінкого, відповідника глухого к [га́нок];

ў – нескладовий у [воўк], [ходіў], [ўчо́ра];

й /й/ – нескладовий і [край], [сі́ній];

ѵ – африката дз [ѵвін], [ѵелє́нькати];

Ѹ – африката дж [Ѹміль], [хо́Ѹу];

л – препалатальний л (середній, полтавський) [ході́ла], [молод а́];

с<sup>ш'</sup>, з<sup>ш'</sup>, ц<sup>'ч'</sup> – дорсально-палатальні (шепелюваті) з', с', ц', дз', що відомі у ряді південно-західних говорів;

з<sup>с</sup>, ж<sup>ш</sup>, б<sup>п</sup>, д<sup>т</sup> і т. ін. – частково оглушені дзвінки приголосні [стеж<sup>ш</sup>ка];

с<sup>з</sup>, ш<sup>ж</sup>, п<sup>б</sup>, т<sup>д</sup> і т.ін – часткове озвінчення глухих приголосних [мо́лот<sup>'д'</sup> б а́].

Дуже ослаблена (зредукована) вимова звуків передається відповідно літерою меншого розміру, яка виноситься трохи вгору [с'н'і́г];

Довга вимова приголосних та голосних позначається двокрапкою [жит':á], [з'і́л':а], [н'і́ч':у].

Напівпалаталізованість приголосних позначається знаком апострофа (') праворуч угорі літери (с', з', д').

Палаталізованість приголосних позначається знаком мінуси (´) праворуч угорі літер (с´, з´, д´);

Палатальність приголосних позначається знаком секунди (ˀ) праворуч угорі літер (сˀ, зˀ, дˀ).

Наголос позначається знаком акута (´) [водá], [сúмка].

Нероздільна вимова двох слів передається дужкою, що сполучає останню букву попереднього слова й наступного.

При записуванні ілюстрацій (речень, тексту) коротка пауза позначається знаком (/), а довга пауза в кінці фрази зображується знаком (//). Питальна інтонація позначається знаком питання (?), власні назви (імена, прізвища, прізвиська, назви міст, сіл, кутків, річок, урочищ, гір тощо) потрібно писати з великої букви.

### **ВІДОМОСТІ ПРО ІНФОРМАТОРА**

1. Прізвище, ім'я та по батькові інформатора.
2. Адреса, за якою проживає.
3. Рік народження.
4. У якій місцевості народилися?
5. Чи міняли місце проживання?
6. Якщо так, звідки переїхали?
7. З якого року проживаєте в цій місцевості?
8. Освіта.
9. Чи вірите в цілющу силу рослин?
10. Чи знайомі з літературою про рослини, які використовуються в медицині?
11. Чи поширене у вашій місцевості лікування засобами народної медицини?
12. Чи доводилося користуватися послугами народної медицини?
13. Чи користувалися порадами людей, які використовують ліки, виготовлені з рослин?
14. Які переваги мають, на вашу думку, рослини над препаратами, отриманими штучно?
15. Чи були у вашому роду люди, які займалися заготівлею рослин і лікуванням з їх допомогою?
16. Чи займаєтеся ви збором таких рослин?

17. Чи лікуєте ви людей за допомогою цих рослин?

18. Чи знаєте ви людей у своєму та сусідніх селах, які розуміються на травах та лікують ними інших? Якщо так, то назвіть їхні адреси.

*Зразок оформлення титульної сторінки*

**Міністерство освіти і науки України  
Волинський національний університет імені Лесі Українки**

На правах рукопису

**Галушка Оксана Олександрівна**

**Структурна організація і семантика лексики  
на позначення предметів побуту деяких  
говірок  
Горохівського району Волинської області**

Спеціальність 7.030501 “Українська мова та література”  
Робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст”

Рекомендовано до захисту  
(протокол №  
від травня 20..... року)  
Зав. кафедри: проф. Богдан С.К.

Робота виконана на кафедрі  
історії та культури української мови  
Науковий керівник –  
доцент Омельковець Р.С.

Луцьк – 2009

## *Зразок плану*

ВСТУП .....	7
РОЗДІЛ 1. Побутова лексика як об'єкт лінгвістичного опису .....	10
1.1. Стан дослідження побутової лексики в українських говірках .....	10
1.2. Лексика західнополіського діалекту у світлі сучасних досліджень .....	11
1.3. Основні напрямки вивчення діалектної лексики .....	13
РОЗДІЛ 2. Структурна організація та засоби номінації лексики на позначення предметів побуту деяких говірок Горохівського району Волинської області .....	16
2.1. Номінація одягу .....	16
2.1.1. Назви верхнього одягу .....	16
2.1.2. Назви плечового одягу, який носять під верхнім .....	16
2.1.3. Назви поясного одягу .....	17
2.1.4. Назви головних уборів .....	18
2.2. Номінація взуття .....	19
2.2.1. Назви теплового взуття .....	19
2.2.2. Назви легкого взуття .....	19
2.3. Номінація прикрас .....	19
2.4. Номінація меблів .....	20
2.4.1. Назви меблів для сидіння .....	20
2.4.2. Назви стола .....	20
2.4.3. Назви меблів для сну .....	20
2.4.4. Назви меблів для одягу .....	21
2.4.5. Назви меблів для прикрас та інших дрібних речей .....	21
2.5. Номінація посуду .....	21
2.5.1. Назви посуду для приготування їжі .....	21
2.5.2. Назви посуду для зберігання їжі .....	22
2.5.3. Назви посуду для споживання їжі .....	23

2.6. Номінація знарядь праці та хатнього начиння .....	24
2.6.1. Назви знарядь праці для обробітку землі .....	24
2.6.2. Назви знарядь праці для хатніх робіт .....	24
2.6.3. Назви хатнього спорудження для приготування їжі .....	25
2.6.4. Назви знарядь праці, які застосовують біля печі .....	25
2.6.5. Назви виробів, які призначені для комплектування ліжка .....	26
2.6.6. Назви виробу для накривання стола .....	26
РОЗДІЛ 3. Мотивація найменувань на позначення предметів побуту	28
деяких говірок Горохівського району Волинської області .....	
3.1. Номінація одягу .....	29
3.1.1. Назви верхнього одягу .....	29
3.1.2. Назви плечового одягу, який носять під верхнім .....	30
3.1.3. Назви поясного одягу .....	33
3.1.4. Назви головних уборів .....	36
3.2. Номінація взуття .....	38
3.2.1. Назви теплового взуття .....	38
3.2.2. Назви легкого взуття .....	39
3.3. Номінація прикрас .....	40
3.4. Номінація меблів .....	42
3.4.1. Назви меблів для сидіння .....	42
3.4.2. Назви стола .....	43
3.4.3. Назви меблів для снання .....	44
3.4.4. Назви меблів для одягу .....	44
3.4.5. Назви меблів для прикрас та інших дрібних речей .....	45
3.5. Номінація посуду .....	46
3.5.1. Назви посуду для приготування їжі .....	46
3.5.2. Назви посуду для зберігання їжі .....	49
3.5.3. Назви посуду для споживання їжі .....	52
3.6. Номінація знарядь праці та хатнього начиння .....	55
3.6.1. Назви знарядь праці для обробітку землі .....	55

3.6.2. Назви знарядь праці для хатніх робіт .....	56
3.6.3. Назви хатнього спорудження для приготування їжі .....	59
3.6.4. Назви знарядь праці, які застосовують біля печі .....	60
3.6.5. Назви виробів, які призначені для комплектування ліжка .....	61
3.6.6. Назви виробу для накривання стола .....	63
РОЗДІЛ 4. Ареалогія побутової лексики говірок Горохівського району Волинської області .....	68
ВИСНОВКИ .....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....	76
ЛІТЕРАТУРА.....	77
ДОДАТКИ .....	
Додаток А. Питальник .....	
Додаток Б. Відомості про інформаторів.....	
Додаток В. Мережа населених пунктів.....	
Додаток Г. Словник.....	
Додаток Д. Коментарі до карт.....	
Додаток Е. Некартографовані матеріали.....	
Додаток Є. Дублетність назв.....	
Додаток Ж. Карти.....	



### *Зразки оформлення бібліографії*

1. Гороф'янюк І. Язичницькі та християнські мотиви в народних назвах рослин (на матеріалі центральноподільських говірок) / Інна Гороф'янюк // *Культура слова*. – 2010. – Вип. 72. – С. 133–138.
2. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / Гриценко П. Ю.; АН УРСР, Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1990. – 268 с.
3. Дзензелівський Й. О. Назви сільськогосподарських культур в говорах Закарпаття / Й. О. Дзензелівський // *Studia Slavica Hung.* – Budapest, 1960. . – Т. VI. – Fasc. 1–4. – S. 113–143.
4. Заверуха Б.В. Квіти дванадцяти місяців / Б. В. Заверуха. – К. : Урожай, 1986. – 172 с.
5. Закревська Я. В. Народні назви рослин // *Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті* / Я. В. Закревська. – К. : Наук. думка, 1976. – С. 105–138.
6. Закревська Я. В. Шляхи дослідження народних назв рослин / Я. В. Закревська // *Праці XII респ. діалектол. наради*. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 318–325.
7. Капська А.Й. Чому так називаємо? / А.Й. Капська // *Українська мова і література в школі*. – 1970. – № 5. – С. 57–59.
8. Поістогова М. Мотивація флорономенів у східнополіських говірках (культивована рослина – дикоросла рослина) / М. В. Поістогова // *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. – № 6. – Житомир, 2001. – С. 75–90.
9. Сабадош І. В. Формування української ботанічної номенклатури / Сабадош І. В. – Ужгород : УДУ, 1996. – 192 с.

Навчально-методичне видання

**Омельковець Руслана Степанівна**

**Діалектна лексика західного полісся: Методичні рекомендації для  
написання курсових та дипломних робіт**

Для студентів факультету філології та журналістики спеціальності  
„Українська мова та література”